

SKUP 2002 – 23

Prosjekt: Fanget i Norden
Medarbeider: Irene Halvorsen
Publikasjon: Avis1
Publisert: Oktober 02
Medium: Avis
Tema:

Metoderapport til SKUP

Journalist: Irene Halvorsen

Tittel på prosjektet: «Fanget i Norge»

Publisert: avis1, 3. oktober 2002

Redaksjon/adresse: avis1, Postboks 1178 Sentrum, 0107 OSLO

Telefon: 22 33 10 00

15. januar 2002 besluttet avis1s styre å kutte all egenproduksjon av stoff i avis1.

Journalistens adresse er derfor:

Irene Halvorsen

Sarsgate 24

0562 OSLO

Telefon: 22 68 92 44

Mobil 907 87 465

irenehalvorsen@hotmail.com

«Fanget i Norge»

«Åtte måneder gamle Farida er født i Norge, men er statsløs. Hun vil aldri få statsborgerskap, krysse grensen eller stemme ved valg. Med Stortingets velsignelse er hun en av 53 personer som er fanget i Norge.»

Innledning

Arbeidet med saken startet sommeren 2002 da jeg tilfeldig møtte en advokat som jobbet med såkalte «Quetta-saker» da de var i mediebildet i 1997-98. Striden stod den gang som nå om asylsøkere til Norge var afghanere, som de selv hevder, eller pakistanere fra grensebyen Quetta, som norske myndigheter hevder. Norske myndigheter reiste til Pakistan for å bevise at personene var pakistanere. I flere rettssaker fikk myndighetene medhold i at det var sannsynliggjort at søkerne var pakistanere. Men Norge fikk problemer med å returnere personene til Pakistan, fordi landet ikke anerkjente dem som sine borgere. Daværende justisminister Aud-Inger Aure (KrF) tilbød amnesti til dem som nå innrømmet sine påståtte løgner. Da skulle de få opphold- og bosettingstillatelse. Alle unntatt en familie stod på sitt, og fastholdt at de var afghanere. Siden ble det stille.

Hvordan gikk det egentlig?

Advokaten fortalte at et 50-talls mennesker hadde fått tilbakekalt sine oppholds- og bosettingstillatelser. I stedet fikk de en oppholdstillatelse som aldri skal føre til bosettingstillatelse eller statsborgerskap. Personene kan aldri reise på ferie til et annet land eller stemme ved valg. De er fratatt grunnleggende statsborgerlige rettigheter, og må hvert eneste år søke på nytt om de kan få bli et år til.

Advokaten ønsket ikke å gå åpent ut med saken. Årsaken var blant annet at flere klienter nå har sakene sine inne til ny vurdering. Ifølge advokaten frykter de at behandlingen av deres sak kunne falle dårlig ut dersom de åpent kritiserte myndighetene. Andre fryktet at også deres svært begrensede oppholdstillatelser kunne bli trukket tilbake.

Jeg holder kontakt med advokaten gjennom sommeren. I august får jeg tilgang til anonymiserte brev sendt fra UDI høsten 2000 og vinteren 2001, der myndighetene trekker

tilbake bosettingstillatelser gitt så tidlig som i 1988. I et brev til en asylant datert 25.09.00 skriver UDI at:

«Justisdepartementet har behandlet flere klagesaker i «Quetta-prosjektet» og delvis omgjort tidligere vedtak som innebar retur til Pakistan. I vedtakene er det vist til at departementets erfaring fra arbeidet med «Quetta-prosjektet» tilsier at det er problematisk med tvangsretur til hjemlandet. Med henvisning til dette, til begrunnelsen for amnestiet og ønsket om å avslutte sakene, har departementet gitt tillatelser med begrensninger.»

Derfor får vedkommende oppholdstillatelse. Brevet bekrefter det advokaten har sagt: «Tillatelsen danner ikke grunnlag for familiegjening med unntak av ektefelle og barn som per dags dato befinner seg i riket. Tillatelsen fatter ikke grunnlag for bosettingstillatelse. Tillatelsen gis for ett år regnet fra vedtaksdato, jfr. forskriftens § 15 tredje ledd og siste ledd. Tillatelsen gis på eget dokument, jf. forskriftens §12, siste ledd. Tillatelsen kan fornyes og skjer i hht reglene i utlendingsforskriftens § 32, jfr §36. Søknad om norsk statsborgerskap avslås.»

Med andre ord: asylanten og familie som allerede er i Norge, får bli. Men de får aldri reise på ferie til et annet land eller stemme ved valg. De er fratatt grunnleggende statsborgerlige rettigheter, og må hvert eneste år søke på nytt om de kan få bli et år til. Jeg bestemmer meg for å grave i saken, og tar utgangspunkt i følgende spørsmål:

1. Hvor mange personer omfattes av denne svært begrensede oppholdstillatelsen? Hvor mange menn, kvinner og barn? Hvor gamle er barna?
2. Hvor lenge har de bodd i Norge, og hvor lenge har de levd med innskrenkede borgerrettigheter?
3. Er det noensinne gitt oppholdstillatelse i Norge med så store begrensninger som dette?
4. Er de innskrenkede borgerrettighetene utslag av en politisk beslutning?
5. Er oppholdstillatelsene i strid med internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, bl.a. FNs Barnekonvensjon?

Via Afghanistankomiteen i Norge får jeg navn på fire kontaktpersoner i det afghanske miljøet i Norge. Tre av dem kjenner ikke saken. Den fjerde bekrefter historien. Han kan dessuten fortelle hvorfor han, og ikke de tre andre, kjenner saken: Yonas Sultani tilhører selv minoritetsgruppen hazara. Det er nettopp personer som hevder at de tilhører hazarafolket som omfattes av den såkalte «Quetta-saken». Hazaraene er shiamuslimer, mens sentralmakten i Afghanistan er sunnimuslimer. De har ikke kontakt i Afghanistan, og skillet opprettholdes her i Norge. Vi avtaler et møte.

Sultani forteller deler av en historie jeg hørte da Quetta-sakene var aktuelle i 1997-98: om sterke motsetninger mellom folkegruppene pashtun og hazara, motsetninger som opprettholdes i Norge. Om en navngitt UDI-jurist, som var en av pådriverne i Quetta-prosjektet, og hans påståtte tette bånd med pashtunerne i Norge. Den samme juristen søkte avskjed i 1999, da han ble etterforsket for visum-fusk under sin sommerjobb som visumattache ved den norske ambassaden i Islamabad. Sultani forteller også om frykt i møte med norsk politi. Om påstander om dokumentfalsk blant asylsøkere som ikke lenger orker å bo «på nåde».

Selv kom Sultani hit som kvoteflyktning gjennom FN, og har bosettingstillatelse og statsborgerskap. Sultani viderefremidler forespørsler til familier som lever «fanget i Norge». Vi avtaler ny kontakt når han har funnet en familie som vil snakke med avis1. Samtalen ender ellers med nye spørsmål:

6. Mottar UDI nå søknader om omgjøring av begrensede oppholdstillatelser?
7. Hva slags dokumenter følger disse søknadene?
8. Er det noen som søker ubegrenset oppholdstillatelse og legger fram pakistanske pass som dokumentasjon?
9. I så fall; er det dokumentasjon som er ny for UDI?
10. Hvis ikke, på hvilket grunnlag begjærer søkerne gjenopptak av sine saker?
11. Vil UDI behandle sakene på nytt?

29. august 2002 tar jeg kontakt med UDI. En informasjonsmedarbeider viser til Terje Sjeggestad, den gang UDI-direktør, nå i Utlendingsnemda. Men i Utlendingsnemda blir jeg vist tilbake til UDI. Tilbake hos UDI snakker jeg med underdirektør Kirsti Johnson Ness. Hun ber om å få spørsmålene skriftlig og har ikke tid til å snakke med meg før uka etter.

Jeg kontakter NOAS. De har ikke hørt om tilbakekalling av bosettingstillatelser blant afghanere. Fagpolitisk rådgiver Rune Berglund Sten vil selv sjekke litt og ringe tilbake.

Heller ikke Flyktningerådet har opplysninger.

Jeg søker i elektronisk postjournal, på Utenriksdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Justisdepartementet. Jeg får mange treff, et spesielt interessant, fra Justisdepartementet til Utenriksdepartementet, datert 2.7.1999, om «Quetta- og Laos-prosjektene. Oppfølging». Brevet er unntatt offentlighet etter paragraf 6.1, 1. ledd. Jeg får ingen treff etter år 2000.

I Stortingets bibliotek finner jeg St.mld. 6, om utlendingssaker - Justisdepartementets tilbakemeldinger til Stortinget. Med den i boks, finner jeg også treff på Odin. 20. februar 2001 debatterte Stortinget kommunalkomiteens innstilling til St.mld 6. Jeg finner også innstilling S.nr.172 (1998-99): Innstilling fra Justiskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Carl I. Hagen og Jan Simonsen om å omgjøre det betingede amnestiet for utlendinger som er berørt av de såkalte Quetta- og Laosprosjektene.

I S.nr172 (1998-99) slår en enstemmig justiskomite fast at «det er gjort et enormt etterforskningsarbeid med tilleggsavhør, språktester, beslag av omfattende bevismateriale og innhenting og gjennomgang av visumsøknader i Norge og Pakistan. KRIPOS har samarbeidet med flere norske politidistrikter, danske utlendingsmyndigheter og danske KRIPOS. Bakgrunnen for storsatsingen var mistanke om menneskesmugling og illegal innvandring. Komiteen fastslår at det er gått med betydelige ressurser både personellmessig og økonomisk, til denne etterforskningen». Høyre og Frp var uenige i amnesti-tilbudet fra justisminister Aure. Men de pekte også på et annet moment:

«Personene som omfattes av amnestiet plasseres i en komplisert valgsituasjon, fordi vilkåret for å få amnesti er at de gir opplysninger som de etter utlendingslovens §47 kan straffes for i neste omgang. Dette er etter disse medlemmer oppfatning en klar undergraving av prinsippet om at mistenkte i straffesaker kan nekte å avgi forklaring».

St.mld. 6 om utlendingssaker s. 19 omtaler omfattende arbeid i UD og JD i perioden mars 1999 til mai 2000 og omfattende kontakt med den pakistanske ambassaden i Oslo og med pakistanske myndigheter via den norske ambassaden i Islamabad. Dette er etter at norske myndigheter i flere rettsaker har fått medhold i at det er sannsynliggjort at personene som

sier de er afghanere, virkelig er pakistanere. I flere noter fra UD ble pakistanske myndigheter orientert om amnestiet. Det ble overlevert en liste med navn og anmodet om at personenes identitet og nasjonalitet ble avklart av pakistanske myndigheter, og gitt uttrykk for at man ønsket en rask avklaring.

Bare én familie fikk utstedt pakistanske reisedokumenter, den mye omtalte Gholam-familien. De får til slutt også innvilget amnesti.

I mellomtiden er det regjeringsskifte i Norge. Bondevik I-regjeringen går av. Stoltenberg overtar som statsminister og hans Ap-regjering arver Quetta-sakene. Enda et regjeringsskifte skal skje, når Samarbeidsregjeringen/Bondevik II overtar 19.10.2001. Og fortsatt er ikke sakene løst.

I pkt. 7.6.4 i st.mld 6 (2000-2001) skriver departementet:

«På bakgrunn av erfaringene fra arbeidet med sakene gjennom flere år (...) ser departementet svært liten mulighet for å tvangsreturnere de aktuelle personene. Departementet har derfor besluttet at også de personene som ikke har oppfylt vilkårene, kan få oppholdstillatelse. Det vil imidlertid ikke bli gitt ordinære tillatelser med vanlige rettigheter. (...) **Det vil således bli gitt tillatelser som kan fornyes, men som ikke gir grunnlag for familiegjening, bosettingstillatelse eller statsborgerskap. Tillatelsene blir gitt på vedkommendes pakistanske nasjonalitet, som er en identitet departementet finner sannsynliggjort gjennom verifiseringer, språktester, dokumentbeslag, søknader om visum til Danmark m.m. Disse identitetene er ikke bekreftet av pakistanske myndigheter.»**

20. februar 2001 debatterer Stortinget St.mld. 6 (2000-2001). Anita Apeltun Sæle (KrF) tok ordet om Quetta-prosjektet:

«Dette er ingen enkel sak. Det gjelder en gruppe mennesker som faktisk ikke kan returneres. Selv påstår de at de er fra Afghanistan. Afganske myndigheter bekrefter dette, mens våre myndigheter mener at de er fra Pakistan. Samme hvem som ar rett er **det mange barn - mange under ti år - involvert. Alle er født i Norge, går på norsk skole og har norske venner. Komiteens flertall har på en forsiktig måte ymtet at regjeringen, når den i nær framtid fornyer oppholdstillatelsen til denne gruppen, også vurderer gruppens totale og framtidige situasjon.»**

Om Quetta-sakene sier **Leif Lund (Ap):** «Det er ikke funnet tilfredsstillende langsiktige løsninger for familiene saken gjelder. Det er å håpe at det blir funnet en løsning for dette prosjektet, spesielt i forhold til de 20 barn som er født i Norge. I saker der barn er involvert, må også FN's Barnekonvensjon være en tungtveiende kilde.»

Erna Solberg (H) er i dag ansvarlig for at «Quetta-barna» vokser opp uten rettigheter i Norge. Som stortingsrepresentant begrunnet hun i debatten 20. februar 2001 standpunktet slik: «Når det gjelder Quetta-prosjektet er dette åpenbart et problem som er langvarig og som har vært vanskelig.(...)Vi er veldig opptatt av at selv om vi har et langvarig humanitært problem, må vi ikke i denne første store runden med saker om folk som er anklaget for å ha løyet om sin reelle identitet, legge til grunn at vi i fremtiden skal kunne regne med at hvis man bare klarer å trenere saken lenge nok, vil de norske myndighetene akseptere at man eventuelt har løyet om identiteten sin.»

Solberg er redd for signaleffekten:

«Disse sakene kommer vi til å få flere av i fremtiden. Det er mulig vi må finne en løsning, men vi synes ikke at Stortinget skal påføre regjeringen en løsning i denne saken.»

Odd Einar Dørum (V) som i dag er justisminister, undertegnet før valget i 1997 et opprop til støtte for de såkalte «Quetta-flyktingene». Men i Bondevik I-regjeringen, der han avløste Aud-Inger Aure (KrF) som justisminister, ble han overbevist av UDI og sitt eget byråkrati at «Quetta-flyktingene» hadde løyet om sin identitet. I debatten 20. februar 2001 opprettholder han det synet: «Når det gjelder Quetta-saken, som jeg kjenner på kryss og tvers, skal jeg ta hensyn til Norges forhold til andre stater og ikke kommentere den ytterligere. Men jeg skal slutte meg til det som er fremlagt av regjeringen.»

Stortingsdokumentene henviser til Laos- og Quetta-prosjektene. Jeg bestemmer meg for å begrense meg til Quetta-prosjektet. Delvis fordi det i stortingsdokumentene vises til at de fleste sakene i dette prosjektet nå er løst. Dessuten viser Quetta-prosjektet seg alene komplisert nok å komme til bunns i. Jeg bestemmer meg også for å vente med å ettergå påstandene om en «pashtunermafia» i Oslo, og at de har hatt avgjørende innflytelse på UDI. Jeg vil heller forfølge de menneskelige aspektene - særlig for barna.

2. september 2002 intervjuer jeg underdirektør Kirsti Johnson Ness i UDI. Hun sier at UDI ikke har noen tall på hvor mange bosettingstillatelser som er tilbakekalt. Hun forteller at det aldri er gitt så begrensede oppholdstillatelser i Norge. For øvrig viser hun til at sakene skal vurderes på nytt, også ift internasjonale konvensjoner, fordi «Quetta-flyktinger i senere tid har søkt om permanent opphold og bosettingstillatelse».

Hun bekrefter også at mange av søkerne har vedlagt pakistanske pass eller reisedokumenter, og medgir at det er litt rart siden pakistanske myndigheter tidligere, tross stort press fra norske myndigheter, ikke har akseptert disse personene som pakistanske borgere. Ifølge underdirektøren vil søknadene om omgjøring av de begrensede oppholdstillatelsene skje i løpet av høsten, i hvert fall før jul.

KJN vet ikke om personer med så begrensede rettigheter knyttet til opphold opptjener seg trygderettigheter.

Underdirektøren er åpen om saken og henviser meg til saksbehandler Ingrid Finsland for flere faktaopplysninger detaljerte opplysninger bl.a. om antall, kjønn og barn.

En kilde i det afghanske miljøet ringer meg. Han hevder at det omsettes falske pakistanske pass og identitetsbevis i Norge. Vedkommende mener at en pakistansk diplomat sikrer «leveransene» og sier at dette koster om lag 4000 kroner. Men han kan ikke skaffe meg slikt pass, eller dokumentere at det faktisk skjer.

3. sept. Trygdeetaten opplyser på generelt grunnlag at folk som har til hensikt å bli i Norge og har lovlig opphold på minst et år, vil opptjene trygderettigheter. Ifølge rådgiver Svein Kirkeleite har de ikke vurdert denne gruppen spesielt, men han antar at de opptjener trygderettigheter.

Forskjellen på opphold på humanitært grunnlag og asyl er imidlertid avgjørende: Asylanter har rett til full minstepensjon hvis de blir uføre. Har man opphold på humanitært grunnlag gjelder krav til opptjeningstid; 40 år for full opptjening av pensjon og minst tre år for å få uføretrygd.

4. september snakker jeg med saksbehandler Ingrid Finsland i UDI. Jeg får vite at det samlet sett dreier seg om 34 såkalte «bipersoner» til 19 asylsøkere og at de kom til Norge i 1987-1992, hovedtyngden i årene 87-88. Mine resterende spørsmål vil hun konsultere med direktøren før hun oppgir.

17. sept melder Finland i UDI tilbake at de ikke har ytterligere opplysninger. De har vurdert mine spørsmål som taushetsbelagte etter forvaltningsloven.

18. sept ringer jeg underdirektør Kirsti Johnsen Ness igjen. Alt hun vil si nå, er at barna er fra 5-6 års alderen og oppover. Hun viser til taushetsplikt og ber meg kontakte informasjonssjef Geir Lendahl eller avdelingsdirektør Lisbet Natland for ytterligere opplysninger. Lendahl krever at jeg nok en gang sender spørsmålene skriftlig. Jeg sender mail 19/9, der jeg gjentar tidligere spørsmål om kjønn og alder til de 19 + 43 personene som er omfattet av Quetta-prosjektet, hvor mange barn som er født i Norge, om de begrensede oppholdstillatelsene er vurdert ift internasjonale konvensjoner og hvilke vurderinger UDI gjør av det faktum at seks hovedpersoner i ettertid har lagt fram pakistanske pass og søker bosettingstillatelse, som opplyst av underdirektør Johnsen Ness.

19. sept. Jeg søker politiske svar. Solheim ved informasjonskontoret i JD viser til Utlendingsloven og KRD. I KRD får jeg vite at statssekretær Kirsti Ørmen Johnson kanskje vil kommentere saken. Gjentatte henvendelser 23.09 og 27.09 gir null resultat. KRD vil ikke kommentere.

Jeg legger også beskjed til representanter for samtlige partier i kommunalkomiteen.

Jeg forsøker selv, gjennom politikontakter, å finne ut av påstandene om falske pakistanske pass. Jeg snakker med en rekke personer, noen kontakter, andre folk jeg blir henvist til. Jeg ender hos Sten Dalgård Nilsen i Utlendingsseksjonen i Oslo politidistrikt. Han kan verken bekrefte eller avkrefte at falske pakistanske pass omsettes i Oslo, men:
«Alt kan skaffes, vet du, for penger. Så lenge det finnes et marked, kan det kjøpes. Men dersom det foregår ved en ambassade, er det UD som må gripe inn. En diplomat er som kjent ikke straffbar i Norge».

Jeg velger å utelate påstandene om falske pass eller reisedokumenter. Jeg har ikke klart å bevise at dette faktisk skjer.

20. sept får jeg intervju med Signe Øye (Ap)

Lørdag 21.09 sender UDI avslag på innsynsbegjæring på epost.

Søndag 22.09. Jeg møter en familiefar som sier han er afghaner, med kone som er pakistaner og med datteren Farida (8mnd) som er født i Norge, men er statsløs. Mannen har søkt om permanent opphold for seg og sin familie. I 1987 kom han hit. Han fikk oppholds- og bosettingstillatelse. Men så, som resultat av Quetta-prosjektet, får han tillatelsen trukket tilbake i 1992. I '94 søker han likevel om norsk statsborgerskap. Den søknaden er aldri behandlet. Mannen snakker villig, men plutselig ombestemmer han seg. Han vil ikke på trykk med navn og bilde. Han er redd. Saksbehandler i UDI har lovet å se på saken. Han er redd for at presseomtale kan skape problemer. Men han er opptatt av at datteren skal få statsborgerskap og rettigheter. Så han lar henne bli tatt bilde av.

Den 45 år gamle familiefaren gir meg navn og telefonnummer til en familie i Bergen i samme situasjon. Jeg får ikke tak i denne familien. Men jeg får navnet på den tidligere advokaten deres. Det viser seg å være Monica Mæland, daværende advokat med asylrett som spesial. Nå er hun profilert kommunalråd for Høyre i Bergen.

Mandag 23.09 er NOAS klar til å kommentere saken.
Uken går med til å forsøke og få politikerne på banen.

Tirsdag 24.09 snakker jeg med informasjonssjef Geir Lendahl i UDI. Nå er tonen ikke lenger vennlig. På vegne av underdirektør Kirsti Johnsen Ness trekker han hennes sitater. Jeg reagerer - «hvordan kan han vite hva som ble sagt på et telefonintervju han ikke var med på?» Han reagerer tilbake, mener avis1 «har fått ypperlig service av UDI, vi jobbet til og med i helgen og også regjeringsadvokaten har vært involvert». Han gir røret til avdelingsleder Lisbet Natland, som sier at jeg kan få intervju henne i stedet. Jeg fastslår at jeg kommer til å bruke alle opplysninger som er gitt meg i intervju med Natlands underordnede, men velger også å konfrontere Natland med enkelte spørsmål.

1. okt får jeg tak i Monica Mæland, som uttaler seg kraftig mot norske myndigheter.

3. oktober står saken på trykk i avis1.

Saken er ikke avsluttet.

UDI har selv opplyst at hver enkelt av oppholdstillatelsene skal gjennomgås på nytt. Ved årsskiftet er dette ikke skjedd.

I tillegg har avis1 søkt om innsyn i saker som omfattes av «Quetta-prosjektet». UDI har avslått. avis1 har påklaget avslaget til Kommunal- og regionaldepartementet 11.10.02. Vi har ikke fått noen avgjørelse i den saken.